

pærerne saa dødelige Vejrlag, ogsaa selve Negeren; thi denne, der med sin livlige, letsindige Karakter ikke let kues eller nedtrykkes, lader sig ikke saaledes forjage, som f. Ex. Indianeren i Nordamerika, hvis mørke, indesluttede Karakter meget lettere paavirkes af enhver Modgang. Netop denne indesluttede Karakter er rimeligvis en af

Grundene til, at Indianeren gaar under; Negeren derimod vil holde sig selv under Omgivelser, der ere meget forskellige fra hans Hjemstavns, og hvor meget mere maa dette da ikke gjælde, naar han bliver i de Egne, der have set ham fødes?

Halvasien,

et Foredrag af **Adolf Bauer.**

Nærværende Skildring vedrører et Land, som ikke er afsat paa noget Kaart, og hvis Navn ikke findes i nogen Geografi. Det er et Rige, der er født i en Digters Fantasi; men som alligevel har sin Rod i Virkeligheden, og dets Provinser kunne eftervises baade i geografisk og kulturhistorisk Henseende. Dette Land er „Halvasien“. For faa Aar siden optraadte en ny Forfatter og vandt sig hurtig et Navn ved en Række Skildringer, der vakte almindelig Interesse, ikke blot paa Grund af deres digteriske Indhold, men ogsaa ved den ejendommelige Baggrund, paa hvilken hans Figurer viste sig. *Karl Emil Franzos* er selv født i det Land, han kalder „Halvasien“; det er dets Naturforhold, han maler, og dets ejendommelige jødiske Befolkning, han skildrer, særlig i sine første Bøger: „Fra Halvasien“, „Jøderne i Barnov“ og „Fra Don til Donau“. Skjønt jeg ikke har personligt Kjendskab til disse Egne, har jeg dog troet, at det maaske kunde være af Interesse at faa noget at vide om disse ejendommelige Landstrækninger, Grænselandene mellem østerlandske og vesterlandske Ejendommeligheder, og særlig om de mærkelige aandelige Fænomener, som have udviklet sig paa dette Skæringspunkt mellem Cirklerne, der omfatte Evropas og Asiens Udvikling.

Ved „Halvasien“ forstaaer Franzos i det væsentlige Grænselandene mellem Østrig og Rusland; Galitsien, Bukovina, Rumænien, Lille Rusland og Dele af Vestrusland udgjøre de vigtigste Landskaber i dette Rige, hvis Grænse i Vest dannes af Karpaterne, i Øst af Don og i Syd af det sorte Hav og Donau. Det strækker sig altsaa „Fra Don til Donau“, saaledes som Titlen paa en af de, af Franzos udgivne Bøger lyder. I dette Land har han levet sit Liv og gennemgaaet sin Udvikling. Fra Podolien, hvor han blev født, er han draget omkring i Landet; men ikke alene derved har han haft Lejlighed til som faa andre at studere det Land, hvis

Digter han skulde blive. Hans egne Forhold frembyde tillige et Exempel paa de Modsætninger, dette Land rummer; thi han blev født i en dannet tysk-jødisk Familie, men tilbragte sin Barndom omgivet af de Jøder, hvis aandelige Fysiognomi han saa træffende skildrer. Halvasien indeslutter som faa andre Lande de største Modsætninger inden for sine Grænser, Modsætninger, om hvilke det øvrige Evropa ingen Forestillinger gjør sig. Man følger Bret Harte og Mark Twain i deres Skildringer af det fjærne Vestens ejendommelige Kultur, Eggleston skildrer os Livet hos de religiøse Sekter i Amerikas store Bagskove; men den ejendommelige Modsætning mellem europæisk Kultur og asiatisk Barbari, med deres Kamp mellem flere Nationaliteter og deres ikke mindre ejendommelige Religionsforhold, kjende kun de færreste. Formen er europæisk, men Indholdet asiatisk, Røsten lyder som Jakobs, men Hænderne ere Esavs.

Blandt de forskellige Nationaliteter, som leve her og indbyrdes kæmpe imod hverandre, sætter den jødiske sit ejendommelige Præg paa Befolkningen. Jøderne i Evropa dele sig i tre temmelig skarpt afgrænsede Grupper: de spanske, hyppigst kaldet de portugisiske Jøder, fra hvilke Jøderne i de romanske Lande væsentlig nedstamme, de polske og de tyske Jøder. De to førstnævnte Grupper forholde sig til hinanden som Vestens Kultur til Østens, hvorimod de tyske Jøder ere det forbindende Led imellem dem. De portugisiske Jøder ere de mindst talrige, men repræsentere den højeste Kultur og den fineste Udvikling i Racen. De polske Jøder ere halve Østerlændinge; de tilhøre Fortiden lige fra deres Dragt til deres Uvidenhed og Overtro, og de ere trods deres medfødte Intelligens en aandelig og legemlig underkuet Stamme. Hvad de kunne blive til under lykkeligere Vilkaar end de, deres Hjemstavn byder dem, ses bedst af den Udvikling, de hurtig gennemgaa, naar de udvandre for at drage

imod Vest. Navnet „polske Jøder“ maa dog lige saa lidt som Navnet „portugisiske Jøder“ tages lige efter Ordet. Jøderne i selve Polen ere allerede paa mange Steder langt mere udviklede end den store Mængde af deres Navnefæller, som netop udgjøre den jødiske Befolkning i Halvasien, og Polen kan derfor kun delvis regnes med til dette. Halvasiens Jøder leve under de sørgeligste Forhold; de ere foragtede og underkuede af den Befolkning, der omgiver dem, og de hævne sig ved at kæmpe imod deres Modstandere med alle de Vaaben, der staa til deres Raadighed.

Imod Adelen, der undertrykker dem, kæmpe de ved Hjælp af Aageren, imod den øvrige Befolkning, der hader eller foragter dem, ved Hjælp af Brændevinen; thi Kroholdet er væsentlig i Hænderne paa Jøderne. Med disse Vaaben føre de en ofte fortvivlet Kamp mod deres Undertrykkere, men denne Kamp maa ikke dømmes efter vesterlandske Forestillinger. Foruden disse Ejendommeligheder, fra hvilke Franzos særlig henter Æmner til sine Skildringer, have Halvasiens Jøder endnu en tredje, som giver et væsentligt Bidrag til Forstaaelsen af de to første. Jøderne i Halvasien danne nemlig for største Delen en *ejendommelig Sekt*, der tæller Tilhængere i Tusendvis, og som strækker sine Rødder helt op i det sydlige Polen og i sine Forænder endog naaer over til Jerusalem. Vi møde altsaa her et ikke uvigtigt geografisk Fænomen, og da nu tilmed denne religiøse Fjendommelighed kun træder sparsomt frem hos Franzos, har jeg ment, at Æmnet godt maa passe ind paa nærværende Sted. Des værre maa jeg fortrinsvis holde mig til den historiske Side af Sagen; thi uagtet al Umage kan jeg ikke finde synderlig fyldige Skildringer af den omtalte Sekts Forhold i Nutiden*).

Enhver Tro har sine falske Profeter. Ikke mindre end 64 Personer have i det Tidsrum, hvori Jødefolkets landflygtige Stammer have været spredte over den vide Jord, udgivet sig for at være den Messias, om hvilken det gamle Testaments Bøger indeholde saa mange For-

*) Ved Udarbejdelsen af det ovenstaaende har jeg foruden Arbejderne af Franzos end videre brugt: *I. M. Jost*: „Geschichte des Judenthums und seiner Secten“. Dritte Abtheilung, Leipzig 1859. Forfatteren siger selv, at han har sine Oplysninger fra et Haandskrift fra 1816, forfattet af Joseph Perl i Tarnapol. — *E. Hecht*: „Israels Geschichte von der Zeit des Bibel-Abschlusses bis zur Gegenwart“, Leipzig 1855. — Endelig har jeg for den nyeste Tids Vedkommende brugt en Skildring i „Gartenlaube“ af *Arnold Hilberg* (1876 Nr. 26 og 27), hvilken Forfatter selv har besøgt „Rabbien af Sadagóra“. — I *Wilhelm Goldbaums*: „Entlegene Culturen“, Berlin 1877, er Sekten ligeledes omtalt.

udsigelser. En af de dristigste, frækkeste, men ogsaa bedst begavede og mest opsigtvækkende af dem alle, er den Æventyrer, der hed *Sabbathai Zevi* — forkortet til Z'wi — og som blev født i Smyrna i 1625 paa Aarsdagen for Jerusalems Ødelæggelse af Romerne. Alt ved hans Fødsel skete der Jertegn. Tre lærde Kabbalister havde forudsagt hans Moder, at hun skulde føde Messias, og ved Festlighederne i Anledning af hans Omskærelse forsvandt paa en vidunderlig Maade al den Mad, de tre Mænd skulde nyde. I sit syvende Aar havde han allerede Syner og mærkelige Drømme og kort efter erklærede han, at han var Messias; han bad, fastede og studerede Kabbalaens mystiske Lærdomme og samlede Tilhørere og Tilhængere om sig, saa at Rabbinerne til sidst satte ham i Ban og fik ham forvist fra hans Fødeby. Han drog først til Salonika, hvor hans sjældne Skjønhed og ildfulde Taler hurtig vandt ham mange og deriblandt rige og ansete Tilhængere, og fra nu af optræder han mere og mere afgjort som den Messias, der forkynde Verdens Frelse. Han udlægger paa sig de profetiske Spaadomme, sender for ud for sig Udraabere og Breve, der skulle forkynde hans Komme, samler Disciple, vinder stedse flere og flere Tilhængere, optræder med stadig større Pomp og Pragt og drager endelig til Jerusalem. Men ogsaa her erklærede Rabbinerne sig imod ham og satte ham i Ban, saa at han til sidst maatte fortrække. Efter at have dvælet paa forskellige Steder og efter at have fordrejet Hovederne paa en bestandig voxende Mængde, drager han til sidst, fulgt af sine Tilhængere, hvis Antal forøges som Snebolten, der rulles, overalt modtaget med den største Pragt og Æresbevisninger, tilbage til sin Fødeby. Men under Vejs har han for tredje Gang indgaaet et Ægteskab, i det han formæler sig med den skønne *Sara*, en jødisk Messalina, paa sin Side lige saa forskruet og overspændt som han. I sin Barndom havde hun allerede faret vidt omkring. Hun var født 1641 i Ukrajna, men hendes Forældre omkom begge i Opstanden 1648, og Sara blev bragt til Amsterdam. Sagnet fortæller, at hun i sin Hjemstavn var bleven bortført fra et betlehemitisk Kloster, og at hun allerede i sit trettende Aar havde været gift i Polen. Hun selv havde Drømme, i hvilke hun modtog Forudsigelser om, at hun engang skulde ægte Messias, og da Rygtet om Sabbathai Z'wi's Optræden 1657 naaede Amsterdam, ansaa hun Tiden for at være kommen, da hendes Drøm skulde gaa i Opfyldelse. Fra nu af afslog hun alle Ægteskabstilbud. Medens Sabbathai Z'wi engang med sine Tilhængere fejrede Ugefesten i Alexandria, hørtes en Stemme forkynde en Bryllupshøjtid, Døren aabnede sig, og en skøn, herlig smykket Kvinde kom til Syne, knælede ned for Z'wi og forsvandt igjen. Efter at

Festdagene vare til Ende, sendte Z'wi tolv af sine rigeste Tilhængere, unge, skønne og prægtig klædte Mænd, der ledsagedes af to ældre Kvinder og af hans Søster og vare forsynede med rige Gaver, til Livorno, hvor Sara da opholdt sig for at fri til hende. Under stor Pragt og i Overværelse af henved 17,000 af hans Tilhængere, fejredes derpaa Brylluppet.

Efter disse Tildragelser optraadte Z'wi med endnu større Tiltro paa sin messianske Sendelse; hans Tilhængeres Antal forøgedes stadig, overalt blev han modtaget med fyrstelige Æresbevisninger, og den Bevægelse, han havde fremkaldt, satte ikke alene den orientalske og den nærmest liggende europæiske Verden i stærk Røre, men dens Følger naaede endog til Vestens fjærneste Menigheder. Snart skulde dog Komeliens sidste Akt begynde. Z'wi besluttede at henvende sig til Sultanen for at søge Hjælp mod den Modstand, han mødte, især fra Rabbinernes Side; men da han kom til Konstantinopel, blev han fængslet. I Førstningen saa det ud, som om denne Fængsling kun skulde berede ham nye Triumfer. Der blev givet Tilladelse til, at hans Tilhængere maatte besøge ham i Fængslet, og dette blev udlagt som Tegn paa, at den tyrkiske Regering ikke vovede at gøre ham noget. I stort Tal strømmede da hans Venner til ham i Fængslet, medbringende rige Gaver til ham og Fængslets Vogtere, og Z'wi levede i største Glæde og Herlighed. Men blandt de besøgende var ogsaa en lærd polsk Jøde ved Navn Nehemias, der gjennem lange Samtaler med Z'wi havde vundet den Overtydning, at denne var en falsk Profet; Nehemias gik til Sultanen og skildrede for ham hvilken farlig Person Z'wi var, og til sidst gav han Sultanen Raad om, hvorledes man skulde bryde Z'wis Magt og Anseelse. Z'wi blev stedt for Sultanen. Denne gav ham Valget mellem ved en Gudsdom at stadfæste, om han var Messias, eller at træde over til Islam. Z'wi skulde lade tre forgiftede Pile afskyde imod sig, uden at de gjorde ham Skade, for derved af vise, at han var en sand Profet. Forskrækket valgte Z'wi det andet Alternativ; i Sultanens Nærværelse satte han en Turban paa sit Hoved og erklærede derved, at han vilde træde over til Islam. Gjøglespillet var til Ende.

Men den Bevægelse, Z'wi havde fremkaldt, tabte sig ikke saa hurtig; thi Jordbunden var nu bleven forberedt til det ejendommelige kulturhistoriske Fænomen, som snart efter skulde skyde op af den og samle Tusender af Tilhængere omkring sig. Uden at man maaske kan paavise nogen direkte Forbindelse, er den Sekt, hvis Tilhængere nu bebo „Halvasien“, den naturlige Følge af den ved Sabbathai Z'wi fremkaldte Bevægelse.

I Egnen ved Pruts Kilder fødtes i Slutningen af

det 17de Aarhundrede i en ussel Landsby en fattig Jødedreng, hvem Skæbnen havde bestemt til at skulle udøve en Indflydelse paa hans Trosfæller, der skulde vare langt ud over hans egen Levetid. Og dog røbede Drengen *Israel* tilsyneladende ingen særlige Anlæg, saa lidt som den Undervisning, han nød, kunde siges at forberede ham til den Opgave, han engang skulde løse. Thi hvad lærer vel en fattig Jødedreng i sine Egne? Hverken at læse eller skrive, knap nok at tale sit Modersmaal ordentlig; al den boglige Lærdom, der falder i hans Lod, indskrænker sig i Reglen til Studiet af det hebraiske Sprog og Talmud, og den Livsstilling, han forberedes til, er at tigge og handle. Saaledes vandrede den lille Israel omkring i sit Hjemlands Skove, tiggende sig frem og ophidsende sin Fantasi med de Ammestuehistorier og Sagn, som han hørte af Befolkningen, og søgende sit kjæreste Opholdssted hos Egnens „kløge Kone“, der ikke blot var den, som bedst kjendte disse Æventyr og Historier, men tillige havde en udstrakt Lægepraxis blandt Befolkningen, i det hun helbredede baade Mennesker og Dyr. Israel lærte hende begge Dele af, baade hendes Historier og hendes medicinske Kundskaber; de første bidrog til yderligere at ophidsede hans Fantasi, saa at han, naar han drev om i Skovene, troede at høre Engle og Djævle tale med sig og at modtage Aabenbaringer om Fremtiden, og de sidste bidrog til at vinde ham Anseelse hos Befolkningen, der snart i ham saa et Menneske, hvem Guddommen havde givet særlige Naadegaver. Israel delte selv denne Tro, og han søgte sig snart en større Virkekreds. Han drog til Podolien og blev Krøvært i Miedziboz. Her samlede han ikke alene talrige Kunder omkring sig, men ogsaa en steds voxende Kreds af Tilhængere, der troede paa hans profetiske Forudsigelser og vidunderlige Kure. Han selv styrkedes derved i Troen paa sine guddommelige Naadegaver og paa sit Kald; han forkastede Rabbinernes Lærdomme og prædikede nu selv en ny Religion, hvis vigtigste Læresætninger vare, at Bønnen var en saa inderlig Forening mellem Gud og Mennesket, at den maatte sættes lig et Ægteskab, og at han selv var i Besiddelse af en saa overnaturlig Magt, at han ved Bøn og Haandspaalæggelse var i Stand til at tvinge Gud til at yde ham sin Bistand. Han kaldtes derfor *Bal-Schem*, „Guds Herre“, og hans Tilhængere kaldte sig *Chassidim*, „de fromme“.

Da Israel af Miedziboz døde omtrent 1650, kunde den nye Religion allerede opvise Tilhængere i Titusendvis. Den nye Lære vilde dog maaske være gaaet i Glemmebogen af sig selv og efterhaanden være død en langsom Død, hvis der ikke som Israels Efterfølger var optraadt en Mand, der besad alle Vilkaar for at fæstne

den. *Dob Beer* hed den nye Profet, af hvis Navne det første Ord er den hebraiske Betegnelse for „Bjørn“, det sidste den tysk-polske Udtale af „Bär“. Det var dog ikke ved Egenskaber, der minde om Bjørnens, at *Dob Beer* blev den nye Religions Befæster. Dersom man deler Menneskene i to store Klasser, Bedragere og bedragne, hørte Israel til den sidste Klasse, og *Dob Beer* til den første. Israel havde været en fattig, uvidende Krovært, der selv troede paa sit eget Vanvid, og hvis Fantasi yderligere ophidsedes af de mange, der strømmede til hans Bod, hvor de drak hans Brændevin og lyttede til hans Fortællinger. *Dob Beer*, der forlagde sin Residens til Mizricz i Volynien, holdt sig fornemt tilbage fra Mængden; at faa Adgang til ham opnaaedes kun med Møje og efter flere Dages Venten, og naar det endelig lykkedes, saa de troende for sig en høj, mægtig Skikkelse, der var indhyllet i hvidt fra Top til Taa og værdig og anstandsfuld traadte dem i Møde. En hvid Atlaskes Kalot dækkede hans Hoved, en lignende hvid Kjortel indhyllede hans Legeme, og paa Fødderne bar han et Par hvide Silkesko. Hans gennemtrængende Øje hvilede paa den, der stedtes for ham, som om han vilde skue ind i hans Sjæls inderste, og til de besøgendes Forbavselse syntes han at vide Besked med alt, hvad der vedrørte dem og deres Forhold. Men var det en Naade at turde træde frem for Profetens Aasyn og tale med denne, saa var det en endnu større Lykke, naar denne under Bøn lagde sin Haand paa den besøgende for saaledes at helbrede ham for Sygdom eller hjælpe ham til hans Ønskers Opfyldelse, og dette kunde kun opnaas, naar man bragte „Bal Schem“ rige Gaver. Derved fyldtes Profetens Lommer, og samtidig med at han satte de af Israel opfundne religiøse Lærdomme i System, uddannede han tillige et vel organiseret Skattesystem, der dels satte ham selv i Stand til at underholde talrige Hjælpere og Hjælpers Hjælpere, som udspejdede de besøgende og skaffede Profeten den Kundskab til deres Forhold, hvormed han senere forbavsede dem, dels lagde Grunden til de umaadelige Rigdomme, som efterhaanden ophobedes hos den nye Sekts Herskere, og som satte disse i Stand til at omgive sig med den Glans og Pragt, der senere blev et væsentligt Middel til at blænde og daare deres Tilhængere.

Dob Beer levede til 1772, og skjønt hans nærmeste Efterfølgere vare et Par ganske ubetydelige Mennesker, var Maskineriet allerede i den Grad indarbejdet, at alt gik af sig selv. En ny Kraft tilførtes imidlertid Sekten i dens nye Overhoved, der bar samme Navn som Sektens Stifter, *Israel*. Under ham faar „de frommes“ Overhoved et Tillæg til den stærkt udprægede religiøse Ka-

rakter, hans Magt hidtil havde besiddet; thi han er ikke alene „Guds Herre“, men ogsaa sit Folks „Fyrste“, der hersker baade over deres Sjæl og deres Penge.

Den nye Israel havde flyttet sit Sæde fra Mizricz til Rizin, og paa det sidstnævnte Sted ser man endnu Ruinerne af det Slot, han der har ejet. Alt, hvad Rigdom formaar at tilvejebringe, var anvendt til dets Udstyrelse: Arkitekter, Billedhuggere, Malere og Dekoratorer vare forskrevne fra Italien og Frankrig til den afsides liggende volyniske Landsby, for der at smykke Fyrstens Bolig paa det prægtigste. Sagnet fortæller, at Gulvet i Festsalen var belagt med Sølvrubler, men selv om dette er Overdrivelse, vides det dog, at Dør- og Vindusrammer vare af Malakit, Dørhaandtagene af Rav o. s. v. Al denne Pragt ligger imidlertid nu i Ruiner; thi pludselig flyttede de frommes Overhoved til Sada-góra i Bukovina, hvor han og hans Efterfølgere nu kjendes og residere under Navnet „Rabbierne af Sadagóra“. Grunden til denne Flytning er følgende:

Det er naturligt, at Mænd, der herske med en saauindskrænket Myndighed over deres Medmennesker, som Overhovederne over Chassidim, til hvem disse se op som til Personifikationen af en Guddom, lidt efter lidt maa svimle paa den Højde, de have naaet, og til sidst tro sig hævede over alle Love og alle Hensyn. Naturligt maa dette blive Tilfældet, naar de Mænd, hvem en saadan Magt er givet, i Virkeligheden ikke selv i Aand og Kundskaber rage synderlig op over den uvidende Hob, som knæler ned for dem; de gribes da af et Højhedsvanvid, der ofte vil være i Stand til at bringe dem selv i Fordærvelse. Saaledes gik det Israel. Han var engang paa Rejse; hans pragtfulde Karet blev trukken af sex fyrige Heste, der paa hver Station bleve afløste af et lignende Forspand; efter den fulgte en lang Række Vogne, hvori hans Hof og hele hans Tjenerskab havde Plads, om Natten kjørte en Samling Karrer med brændende Begtønder foran Toget for at oplyse Vejen, og en Kavalkade af tjerkessiske Ryttere i guldbroderede Uniformer sluttete dette. Der blev gjort Holdt, for at Rab-bien kunde tage sig et russisk Bad; thi Religionen foreskriver hyppige Badninger og Vaskninger. I de fattige, russiske Byer tilberedes et saadant Bad derved, at der tændes en vældig Ild i en Ovn, og at der i denne ophedes store Sten. Naar disse ere blevne rødgldende, tages de ud af Ovnen, oversprøjtes med koldt Vand, og der udvikles derved en stærk Damp, som fylder Rummet; det er altsaa et primitivt russisk Dampbad. Medens Rab-bien opholdt sig i Badet, traadte pludselig en Mand frem fra en mørk Krog i dette og begyndte at tale til Rab-bien. I Førstningen var denne maalløs af Forbavselse;

men da den fremmede med stedse voxende Lidenskabelighed opregnede for ham alle de Beskyldninger og Gjen-drivelser, som fremmede Rabbimere til forskjellige Tider havde fremsat mod Sekten, blev Rabbien til sidst som ude af sig selv, og i sit vanvittige Raseri raabte han: „Griber den Gudsbespøtter og kaster ham i Ilden!“ Befalingen blev virkelig efterkommet af de fanatiske Tjenere.

En slig Gjerning kunde ikke holdes skjult. Den myrdedes Enke anraabte Retfærdigheden om Bistand, og det lykkedes hende til sidst at naa Kejsereusens Øre. Man sendte en Undersøgelseskommision til Stedet, Rabbien blev sat i Fængslet i Kijef og anklaget for Mord; men da Dommen skulde fældes og man vilde hente den fangne, for at han skulde høre dens Afsigelse, var Fængslet tomt. De troende fortalte, at Englene selv vare stegne ned fra Himlen for at befri den fromme Mand; velunderrettede Folk ville dog vide, at disse Engle i saa Tilfælde maa have lignet de Portrætter, som findes paa de russiske Rubler.

Derefter forlagde Rabbien sit Sæde fra Kejsereus af Ruslands Riger og Lande til Sadagóra. Hans Anseelse hos hans Folk havde ikke lidt noget ved denne Tildragelse; tværtimod valfartede de troende nu som før til ham, søgende at stedes for hans Aasyn og bringende som Gaver alt, hvad de ejede. Engang søgte en fattig Mand Rabbien. Haardt forfulgt af Ulykken var den stakkels Mand paa sine Fødder vandret den lange Vej fra sit fjærne Hjem for hos den navnkundige Rabbi at hente Trøst og Raad. Alt, hvad han ejede, var en halv Rubel, og hvorledes kunde han vel tænke paa med slig ussel Gave at faa Adgang til Rabbien? Men Manden erklærede, at han ikke veg fra Stedet, før han fik sit Ønske opfyldt. To Dage og to Nætter blev han siddende uden for Rabbians Bolig uden at tage Næring og uden at Tjenerne kunde jage ham bort. Rabbien, der havde faaet Underretning herom, befalede, at man skulde føre Manden frem for ham. Da den ulykkelige kom ind, kastede han sig paa Knæ og strakte den halve Rubel ud imod Rabbien, i det han raabte: „Vise Rabbi, jeg er en af Skæbmen haardt plaget og forfulgt Mand. Denne halve Rubel er alt, hvad jeg har tilbage af min Formue. Tag den og bed til Gud for mig.“ Smilende rørte Rabbien ved den halve Rubel og sagde: „Behold din halve Rubel. Gud vil tusendfold formere den for dig!“ Da Manden kom ud blandt Mængden, der var samlet uden for, og da han fortalte om sin Modtagelse, blev der stor Bevægelse. Alle ønskede at komme i Besiddelse af det sjældne Mønstykke, som Rabbien havde berørt, det blev formelig sat til Auktion og solgtes til sidst for 8000 Rubler. Rabbians Ord vare gaade i Opfyldelse.

Fra mange Steder har der hævet sig advarende og banlysende Røster mod den Gudstjeneste og Religion, hvis ypperste Repræsentant Rabbien af Sadagóra er. Mange Steder prædikedes der imod den og dens Lærdomme, man gik videre og lyste den i Ban, Forsamlinger af Sektens Medlemmer bleve opløste, og undertiden løb endog Iveren i den Grad af med de ophidsede Rabbimere og deres Tilhængere, at de greb til endnu kraftigere Forholdsregler. En af de blideste af disse var at brænde Sektens Skrifter. Langt værre var det, at man et Sted mødte Præsten for en chassidisk Menighed til at gjøre Bod og tilbagekalde sine Vranglærdomme, medens et andet Medlem af den samme Menighed blev pisket, indtil han lovede at opgive sine Vildfarelser. Man kommer herved tænke paa Inkquisitionen.

Ogsaa inden for Sekten selv mærkes der Spor af den Modstand, den saaledes mødte. En Broder til Sektens nuværende Overhoved, der har samme Navn, som den nye Religions egentlige Grundlægger, Dob Beer, var Forstander for en Menighed i Leviada i Moldav. Han fik her Lejlighed til at gjøre Bekjendtskab med de Modskrifter, som vare blevne udgivne mod hans Religion, følte sig slaet af den Sandhed, der talte ud af disse og prædikede derefter aabenlyst mod den Mysticisme og det Bedrageri, for hvilket hans Broder var Repræsentant; men han talte for døve Øren. Da besluttede han, for at give sine Ord større Vægt og for at kunne optræde mere uafhængig, at lade sig døbe. Denne Beslutning vakte den største Opsigt, men den blev aldrig udført. En Nat forsvandt Dob Beer pludselig i Mulm og Mørke. Der siges, at hans Broder i al Hemmelighed havde ladet ham bortføre og holdt ham fængslet i sit Hus i Sadagóra, og at Myndighederne skred ind og befriede den fangne, som blev sat i Frihed, medens hans Broder blev anklaget for Menneskerov. Atter svævede de frommes Overhoved i Fare, og de verdslige Myndigheders Magt syntes at skulle ramme den, der udgav sig for Guds Repræsentant paa Jorden, men atter afvendtes Faren paa en ubegribelig Maade. Dob Beer afsvor den nye Tro, gjorde Bod og trak sig tilbage til Sadagóra for at leve stille og ubemærket hos sin Familie. Dette skete 1868.

En væsentlig Grund til den Tilslutning, som Sekten har funden, maa søges dels i de overtroiske Mængdes Uvidenhed, og dels i den ejendommelige Form af Gudsdyrkelse, den driver. Den er en Glædens og Lystighedens Religion; thi dens Skaber, Israel af Miedziboz, var en glad Krovært, der satte Pris paa, at hans Gjæster og Troesfæller vare glade og veltilfredse. Derfra skriver sig den Maade, hvorpaa Gudstjenesten udføres. Rabbien foregaar sin Menighed med Exempel paa, hvorledes den skal synges

og skrige, springe og danse, klappe i Hænderne — „die Klatschers“ kaldes derfor ogsaa ofte Sekten i Tyskland — skære Ansigter o. s. v. De minde derved om Shakerne i Nordamerika. Særlig lystig skal Gudstjenesten foregaa paa aaben Gade ved Nymaanedens Forkyndelse, i det de troende i Forvejen forberede sig til denne ved Nydelsen af adskillige Snapse.

Sektens nuværende Overhoved hedder *Abraham Jacob* og er en Søn af den sidst nævnte Israel. Han tiltraadte sin Værdighed 1850 efter Faderens Død, og under ham er Sektens Talrigheid paa ingen Maade formindsket, samtidig med at hans egne Rigdomme ere tiltagne stærkt. Et slaaende Vidnesbyrd herom faar man i den Kirke, han har bygget for sig og sin Menighed i Sadagóra. Det pragtfuldeste Parti af denne er selvfølgelig Rabbien's egen Bedesal. Gulvet er dækket med et blødt, persisk Tæppe. Vægge, Døre og Vindueskarne ere af rigt udskaaet Nøddetræ, en Krystallysekroner hænger ned fra Loftet, store fløjelsbetrukne Lænestole indbyde til at tage Sæde, og foran disse staar der et pragtfuldt Bord med Broncefødder og Marmorplade, paa hvilket den smukt skrevne Bønnebog er henlagt. Over for Rabbien's Plads er det Skab, hvori de hellige Thoraruller gjemmes. Forhænget for dette er et af de værdifuldeste Stykker, man kan tænke sig. Det er af rødt Fløjel, rigt broderet med Guld, og rundt om det løber en Ramme af guldbroderede Vindrueanker. I dets Midte er broderet Lovens to Tavler, og for oven er der anbragt en broderet Krone, som bæres af to heraldiske Løver. Men hvad der giver dette Tæppe dets særegne Værdi, er Mangfoldigheden af sjældne Ædelstene: Brillanter af ualmindelig Størrelse, Smaragder saa store som Druer, Rubiner, orientalske Perler o. s. v., der ere anbragte overalt i Broderiet, hvor det paa nogen Maade er muligt. Over Fortæppet er der ophængt et Drapperi, i hvilket det østrigske Rigsvaaben

er broderet med Guld og Ædelstene paa rødt Fløjel. Midt i Ørnens Bryst sidder en Safir, der kun skal overgaa i Størrelse af den, som ejedes af den nylig afdøde polske Rigmand, Grev Xavier Branicki, der havde været Direktør for Crédit foncier i Paris og som efterlod sig en Formue af 30—40 Mill. Frank.

Menighedens Bedesal er langt fra saa pragtfuldt udstyret som Rabbien's. De to Rum staa endog i Modsætning til hinanden, en Modsætning, der gjentager sig, naar man kommer ud af den store, af røde Mursten opførte og af Taarne flankerede Kirkebygning, og ser de lige over for liggende lave og usle Hytter, der udgjøre Gettoen i Sadagóra. Men denne samme Modsætning gjentager sig jo ogsaa i Forholdet mellem den uhyre Rigdom og Pragt, hvori Sektens Overhoved lever, og den Usselhed og Uvidenhed, hvori dens Medlemmer befinde sig, en Modsætning, der er et af de betegnende Træk for Forholdene i de Lande, man kalder „Halvasien“.

Det vilde selvfølgelig være af Interesse, om man var i Stand til at opgave et nogenlunde rigtigt Tal paa Tilhængerne af den Sekt, som her er omtalt; men det er fuldstændig umuligt. Ved Folketællingerne i de nævnte Egne opgives visselig Tallet paa Jøderne, men man faar ikke noget at vide, om disse Jøder høre til „de fromme“ eller ikke; ja! Tallet paa Jøderne er endog højst tvivlsomt. Efter det Foredrag, som Kand. *Emil Elberling* har holdt i vort Selskab*), udgjør Tallet paa Jøderne i vore Dage 6—7 Mill., hvoraf vel halvanden til to Millioner bo i Halvasien. En Mængde af disse sidste hører til „de fromme“, og man ser altsaa deraf, at Sekten har en ikke ringe Betydning, ogsaa i numerisk Henseende, og at den altsaa fortjener at tildrage sig Opmærksomhed.

*) Geogr. Tidsskr. II. Bd. (1878), S. 77 og fig.

Mindre Meddelelser.

Bakkerne skride. Til de i nærv. Tidsskr. I. Bd. (1877) S. 12 og 23 af *J. Chr. Petersen* og *A. Feddersen* nævnte Virkninger, Dannelsen af Aggerkanal har haft paa Tilstande i Limfjorden, kan føjes, at Fjordens Vande siden Gjennembruddet ere, om vi saa maa sige, blevne mere levende. Bølgerne ere langt kraftigere end før, de kunne derfor ogsaa bryde stærkere paa kysterne og der gaar nu til sine Tider en meget stærk Strøm. Endelig er der nu en betydelig Forskjel mellem Fjordens højeste og laveste Vandstand. Disse Virkninger vise sig især i Nissum Bredning, fordi denne ligger nærmest ved Havet og derved faar ligesom et Stønk af dettes Natur.

Nissum Bredning afgrænses mod Syd paa Strækningen fra Kappel Odde og til omtrent Nørre Nissums østlige Skjel af et temmelig højt liggende, meget frugtbart Bakkeland. Selve Kappel Odde er lav, men lidt øst for den højner Landet sig; Bakkerne ud mod Fjorden blive ogsaa efterhaanden højere og højere imod Øst, opnaa deres største Højde i den nordøstlige Del af Nørre Lem Sogn og den nordvestlige Del af Nørre Nissum Sogn og tabe sig derpaa jævnt hen imod Østgrænsen af dette. Længst mod Vest og mod Øst gaa Bakkerne med bratte Skrænter helt ud til Fjorden; men i det mellemliggende højeste Parti trække de sig lidt tilbage fra Strandbredden, ja! saa langt endog, at